

Rozhovor: Černobílý svět Čechů

„Události vnímáme buď krajně negativně, či krajně pozitivně,“ všímá si sociolog Daniel Prokop, který zkoumal společenské nálady v roce 2015.

MF DNES · 2 Jan 2016 · 1 · Ondřej Leinert reportér MF DNES

Nelíbí se mu, jak prezident Miloš Zeman mluví o migrační krizi, která rozděluje společnost. „Lidé jsou totiž ochotni přijmout jakékoli řešení, které jim předestřete, byť by bylo sebeabsurdnější,“ říká analytik Daniel Prokop. Podle výzkumu agentury Median, na kterém pracoval, šlo o jedno z nejzásadnějších témat právě skončeného roku.

Zkuste se na chvíli vžít do role člověka, který je respondentem ve vašem průzkumu. Jak byste rok 2015 hodnotil vy sám?

Patřil bych k pozitivnějším respondentům. Hodnotím to však z pozice člověka, který má nadprůměrnou mzdu. Nedá se říct, že by se pozitivní změny dotkly všech, ale domácnosti, které jsou na tom ekonomicky lépe, svoji situaci ještě zlepšily a čtyřiceti spodním procentům se situace příliš nezměnila.

Z jakého důvodu?

Americký ekonom Paul Krugman pro to používá trefný termín ekonomika strachu. Znamená to, že v některých odvětvích se i po ekonomickém oživení udržuje pocit velké zranitelnosti. Týká se to hlavně skupin z nižšími příjmy, které nepotřebují pro vykonávání práce žádnou zvláštní kvalifikaci. Lidé mají pocit, že jsou na trhu práce pořád hodně ohroženi, a tak se spokojí i s nižšími mzdami.

Takže zatímco programátorům mzdy dál rostou, dělníci zůstávají na svém nebo si pohoršují?

Dá se to tak říct. Ze statistik vyplývá, že průměrná mzda se zvyšovala víc než mediánová, jinými slovy, lidé si vydělali více, ale nárůst se týkal hlavně vysokopříjmových skupin. Nejsou to však jen oblasti jako IT, polepšily si i některé kvalifikované dělnické obory. U nekvalifikovaných pracovníků může trvat delší dobu, než se k nim posílí ekonomiky dostane.

Co jako analytik očekáváte od roku 2016?

Myslím, že řada věcí je pozitivnější, než se nám ze zpráv může zdát. Týká se to i chudoby ve světě. Rovněž v boji s korupcí je u nás trend spíš pozitivní. Ukazuje se ale, že jen malá část respondentů v průzkumech to takto rozlišuje. Máme tendenci události interpretovat hodně krajně, buď vysloveně pozitivně, nebo negativně. Říkáme si, že situace ve světě se zhoršuje, a to pak aplikujeme na všechny části společnosti – na životní prostředí, korupci, zaměstnanost – bez ohledu na trendy. Je to takový apokalyptický diskurz, který jsme v posledním půlroce mohli v praxi vidět v souvislosti s migrační krizí. Místo toho, abychom se bavili o příčinách a konkrétních projevech krize, to bereme jako ilustraci toho, že západní svět už není schopen bránit svoje hodnoty a řídit se do záhuby.

Je tento apokalyptický diskurz něco specificky českého?

Není to specifikum české, ale specifikum kultur, které nemají delší tradici diskuse o dílčích problémech. Podobně apokalyptický diskurz teď zaznívá i v USA z úst prezidentského kandidáta Donalda Trumpa. Je pravda, že ve Spojených státech existuje také mýtus rozpadu Ameriky, i když ne všude, ta země je dost členitá. Naopak ve Skandinávii, kde je mediální a politické vzdělávání součástí středoškolského výuky, je diskuse kvalitnější a lidé požadují víc strukturovaných informací než jednoduché obrazy zasazené do příběhu o konci západní civilizace.

Přimlouval byste se tedy za víc mediální výchovy na školách?

Kdyby se na školách učilo, že máme být podezřívavější k informacím, které odpovídají našemu chápání světa, ale nijak s ním nesouvisejí, přínosné by to bylo. Existuje hezká studie, v níž jeden odborník sledoval v amerických pořadech odhady televizních expertů a zjistil, že jsou velmi málo úspěšné. Jak na tom bude Islámský stát za půl roku, ví opravdu málokdo, ale kdejaký expert vám to přesto jasně předpoví. Na lidi, kteří nám říkají, že jsou si relativně jistí nějakým vývojem, bychom si měli dávat pozor a vnímat data, která za tím stojí, nejenom sugestivní argumenty, že jsme součástí apokalyptického vývoje, který zásadně mění společnost.

Většina lidí si přece radši poslechne odborníka s jasným názorem na věc než toho, kdo říká, že to může být tak i onak.

Taky se tomu občas neubráním. Ale realita skutečně bývá složitější. Když se mě někdo

zeptal, zda budou v krajských volbách úspěšné strany stavějící se proti islámu a migrantům, odpověděl jsem, že mohou získat až kolem deseti procent hlasů, pokud bude pokračovat migrační krize, dotkne se sociální situace v Česku a vloží se do toho Miloš Zeman. Naopak,

pokud se nesplní ani jeden z těchto předpokladů, může to být pro politiky, jako je Tomio Okamura, totální propadák.

Zeptám se tedy na jednu událost, kterou máme za sebou. Letos byl odsouzen David Rath a člověk by řekl: Dobrý signál, korupce byla potrestána. Přesto lidé ve vašem průzkumu odpověděli, že stav spravedlnosti se za rok 2015 zhoršil.

Odsouzení Davida Ratha byla jedna z pěti nejpozitivněji vnímaných událostí roku v rámci desítky, které jsme respondentům nabídli. Ale ukazuje se, že pozitivní vliv je poměrně krátkodobý. Po čase převáží pocit, že Ratha sice odsoudili, ale další kauzy typu Opencard se táhnou dál. Lidé mají dojem, že Rath byl jen exemplární případ a ve finanční kriminalitě se toho zase tolik nezměnilo. A má to dalekosáhlý vliv i na další oblasti. Z našich průzkumů se ukazuje, že si lidé například velmi často omlouvají drobné daňové úniky. Říkáme si, že neplatit DPH nebo pracovat na švarcsystém je morálně přijatelné.

Proč?

Obecně existují dva hlavní důvody. První, že na vyšší úrovni se podobné věci dějí běžně a potrestány nejsou, a druhý, že stát samotný je neefektivní. Pokud by se podařilo dotahovat více kauz, kde jde o skutečně velké peníze a státu se povedlo nějak povzbudit důvěru, že dokáže pracovat k našemu prospěchu, možná bychom se i na drobné daňové úniky začali dívat jinak.

Velkou událostí byly i teroristické útoky v Paříži. Obávají se lidé, že se budou opakovat?

Dělali jsme průzkum pro Českou televizi a z něj vyplynulo, že takový útok považuje za pravděpodobný zhruba 60 procent lidí. To je skutečně hodně. Ale kdybychom se ptali o několik měsíců později, myslím, že by to dopadlo dost jinak. Je trochu škoda, že tyto výzkumy vznikají v době, kdy je dané téma nejexponovanější. Na druhou stranu, průzkumy bezprostředně po teroristických útocích ukázaly ještě jednu zajímavou věc. Nabídli jsme lidem třináct možných řešení, co by měla Evropa a Česko dělat proti terorismu, a ukázalo se, že v podstatě jakékoli řešení nabídnete, získá si většinovou podporu. Tento jev dokazuje, že by si politici měli dávat pozor, jak o těchto krizových momentech hovoří či s kým se stýkají na náměstích.

Narážíte na vystoupení prezidenta Miloše Zemana po boku zakladatele iniciativy Islám v ČR nechceme Martina Konvičky na pražském Albertově?

Ano. Prezident nebo jeho mluvčí pak sice vysvětlili, že Miloš Zeman je proti zákazu islámu v Česku i v Evropě, ale když už jednou vystoupil na pódiu s lidmi, kteří tento názor prosazují, tak ho legitimizoval. A to pár dní po teroristických útocích. Tedy ve chvíli, kdy jsou lidé ochotni přijmout jakékoli řešení, které jim předestřete, byť by bylo sebeabsurdnější.

Takže nakonec lidé za jednu z nejpozitivnějších událostí roku považují to, že se Česku vyhnula hlavní migrační vlna?

Míra emotivního strachu je až přehnaná. Když Miloš Zeman ve vánočním projevu řekne, že by se uprchlíci měli vrátit a bojovat proti Islámskému státu, je to naprosto absurdní, protože většina lidí prchá před syrským prezidentem Asadem a ne před Islámským státem. Navíc není jasné, proti komu by měli bojovat, když je tam asi šest armád. Když Miloš Zeman řekne, že

velká většina uprchlíků jsou zdraví, mladí muži, naprosto se to rozchází se statistikami OSN, podle nichž muži tvoří asi padesát osm procent uprchlíků, zbytek jsou ženy a děti. A zdaleka ne všichni ti muži jsou mladí a zdraví. Když čelní představitelé téma popisují takto zkráceně, má to velmi negativní důsledky.

Váš průzkum ukázal, že mnohem pozitivněji jsou naladěni obyvatelé větších měst než lidé z venkova.

Venkov má specifické problémy, jako vyliďňování obcí či stárnutí, o kterých se tolik nepíše. Hodně obcí má horší dostupnost služeb. Na vině může být i to, zda se vysokopříjmové skupiny nestahují do větších měst.

Co vás samotného nejvíc překvapilo, když jste analyzoval nálady lidí v právě skončeném roce?

Překvapila mě uniformnost názorů. Ukazuje se, že existují dva hlavní faktory – jak vnímám vývoj života své domácnosti a jak vnímám vývoj v České republice a ve světě – a pozitivnost či negativnost v těchto faktorech determinuje odpovědi na všechny tyto otázky. Překvapilo mě, nakolik je to silné. Převládají buď názory, že se ženeme do záhuby, nebo naopak, že žijeme v nejlepší možné době, a vytrácí se schopnost rozlišovat.